

FOLKLORUN SAHTESİ: FAKELORE**Yeliz ÖZAY***

Selcan Gürçayır'ın yayına hazırladığı *Folklorun Sahtesi: Fakelore* adlı kitap geçtiğimiz günlerde Geleneksel Yayınları'ndan çıktı. Kitap, ilk olarak, Öcal Oğuz'un "fakelore" yaklaşımıyla ortaya çıkan dikkat çekici tartışmalar ve yeni terimlere ilişkin görüşlerini içeren kısa bir sunuş yazısıyla okurla buluşuyor. "Sunuş"u, kitabı yayına hazırlayan ve makalelerin büyük çoğunluğunun çevireni olan Selcan Gürçayır'ın "Önsöz"ü izliyor. Gürçayır, "Önsöz"ünde, Türk halkbilimcileri arasında kendisine pek tartışma ortamı bulamamış olan "fakelore" konusunda yazılmış pek çok makale ve uygulama çalışmalarını olduğu konusunda bizleri uyarıyor ve bu kitapta okuyacağımız makalelerin bu zengin çalışma alanından seçilmiş on yazıyı kapsadığını belirtiyor. "Önsöz"ü, terim üzerine oluşturulan düşüncelerin tarihi gelişimini vermek amacıyla kronolojik olarak sıralanmış, makaleler takip ediyor.

Çalışmadaki ilk makale, "fakelore" terimini ilk ortaya atan Richard M. Dorson'un "Folklor ve Fake Lore" başlıklı çalışmasıdır. Dorson, bu makalesinde özellikle oduncu Paul Bunyan'a vurgu yaparak kimi Amerikan halk kahramanları etrafında oluşan hikâyelerin aslında uydurma olduğunu, diğer ulusların da sahte halk kahramanları ve bunlar etrafında oluşan uydurma hikâyelerinin olduğunu iddia ediyor.

İkinci makale, Marshall W. Fishwick'in "Paul'un Oğulları Folklor mu Fakelore mu?" başlıklı çalışmasıdır. Fishwick, bu çalışmasında, Paul Bunyan

gibi uydurma olan dolayısıyla "Paul'un Oğulları" olarak adlandırdığı sahte Amerikan kahramanlarının peşine düşer. Yazar, okura sunduğu belgelerle bu kahramanların sözlü geleneğe ait olamayacağını, yazılı edebiyat kahramanları olduğunu ileri sürer.

William S. Fox'un "Folklor ve Fakelore: Bazı Sosyolojik Düşünceler" başlıklı makalesi ise "fakelore" teriminin ortaya çıkış nedenlerini tartışır. "Fakelore" ve "folklor"un temsil ettiği farklı kültür değerlerine dikkat çeken çalışma, "fakelore"un neden ve nasıl "folklor"un yerini aldığını eleştirel bir dille ortaya koyuyor.

Kitabın dördüncü makalesi Barbara Kirshenblatt-Gimblett'in "Hatalı İkilikler" başlıklı çalışmasıdır. Kirshenblatt-Gimblett, yazısında akademik folklor çalışmalarıyla uygulamalı folklor çalışmalarının hatalı bir ayrılmışlık ve uzlaşmazlık içinde olduğunu belirtir. Terime olumlu açıdan yaklaşan yazara göre fakelore aslında "uygulamalı folklor"dur ve folklor da bu alana, doğru bir şekilde taşınabilmelidir.

Alan Dundes'in "Fakelore Fabrikasyonu" başlıklı çalışması kitabın beşinci makalesi olarak yerini almaktadır. Dundes, fakelore alanını genişleterek, kavramın sadece kimi Amerikan halk kahramanlarını yansıtmadığına, masaldan şiire, giyimden mimariye birçok alanda fakelore örneklerine rastlanabileceğine dikkat çeker. Dundes, ayrıca fakelore'ü olumsuzlamak yerine bu kavramla ilişkili olarak ortaya konan ürünlerin doğru

* Gazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Halkbilimi Bölümü Araştırma Görevlisi.

metotlarla incelenmesi gereğine işaret eder.

Ronald L. Baker'ın "Folklorda ve Edebiyatta Bireysel Yetenek ve Gelenek" başlıklı makalesinde ise bireysel yetenek ve gelenek ilişkisi imza ve arketip kavramları aracılığı ile tartışılmaktadır. Çalışmasında "gelenek" kavramının kullanım alanlarına kendi değerlendirmelerini de aktararak geniş yer veren yazar, folklor ve edebiyat ürünlerinde bireysel yeteneğin konumu üzerinde dikkat çekici bir tartışma oluşturur.

Kitapta yer alan bir diğer makale Eliot A. Singer'ın "Fakelore, Çok Kültürlülük ve Çocuk Edebiyatının Ahlak Sistemi"dir. Makalede, Amerikan eğitim sistemi müfredatında yer alan ve sözlü gelenekten geldiği iddia edilen kimi ürünlerin aslında halk ürünü olmadığı, sözlü kaynaklar araştırılmadan yazıya geçirilerek yaygınlaştırıldığı tartışılmaktadır.

Sekizinci makale Alexander A. Panchenko'nun "Lenin Kültü ve Sovyet Folkloru" başlıklı çalışmasıdır. Panchenko, yazısında "fakelore" terimi yerine "pseudo-folklor" terimini kullanmakta ve Lenin döneminde halk ürünleriymiş gibi yaygınlaştırılmaya çalışılmış olan anlatıların bir dönemin siyasi ideolojisini desteklemek için bilinçli olarak yaratıldığını ileri sürmektedir.

Kitabın dokuzuncu makalesi, "fakelore" tartışmasında oldukça ilginç bir yaklaşım ortaya koyan Ermis Lafazanovski'nin "Halk Sevgisi: Yerel Kitle Kültürünün Kurtuluşu" başlıklı çalışmasıdır. Yazar, "fakelore" ve "folklorizm" kavramlarının olumsuzlanmasına farklı bir bakış açısı getirerek, halk ürünlerinin bu biçimlerde oluşturulmasını küresel dünyaya karşı yerli kültürlerin direnci olarak yorumlamakta, böylesi bir çabayı da "folklove" olarak değerlendirmektedir.

Kitabın son makalesi, Ulrika Wolf-Knuts'ın "Folklorizm, Nostalji ve Kültürel Miras"ıdır. Lafazanovski ile kimi noktalarda koştur düşüncelere sahip olan Wolf-Knuts makalesinde, fakelore terimi yerine "folklorizm" in kullanılabilceğini, folklorizmin tekbiçimcilğe karşı bir tepki olarak ticaret ve kültür politikaları olarak geliştirildiğini belirtir.

Dünyanın değişik bölgelerinden konusunda seçkin bir yer edinmiş olan bilim insanlarının "fakelore" kavramına, bakışlarını yansıtan, seçilmiş makaleleri içeren kitap, ilk olarak bizi bu noktada çalışma ve tartışmaların olduğu konusunda haberdar ettiği için önemli. Bunun yanında, günümüz kültür dünyasının küresellik ve yerellik, temsil etme ve çeşitlilik oluşturma çerçevesinde süren yaklaşımlarına yeni bir açıdan bakabilme olanağı sağladığı için folklor ve diğer kültür çalışmalarının farkında olması gereken "fakelore" a merak uyandırdığı için önemli. Kitap, Türk folklor çalışanlarına bir de "fakelore" açısını sunup Türk folklor ürünlerini bu açıdan da ele alıp araştırma ve değerlendirmeye ilk ışığı tuttuğu için ayrıca önemli ve öncü bir yere sahip olmakta. Prof. Dr. Öcal Oğuz'un "fakelore" terimini derslerinde tartışmaya açarak, bu konuda Türk folkloru üzerine öğrencilerine yaptırdığı çalışmalar bu kitap ile yaygınlaşacak ve güçlenecektir. Kitabı yayına hazırlayan Selcan Gürçayır'a cömertçe sunduğu emeği ve titizliğiyle bizi bu çalışmayla buluşturduğu için özel bir teşekkür gerekiyor. Dileğimiz, kimi zaman farkında olmakta ve dolayısıyla Türk halkbilimi adına söz söylemekte geç kaldığımız benzer konuların bir an önce en azından çeviri kitapları ile tartışılmaya ve değerlendirilmeye sunulmasıdır.